

Egység, Erő Szegeden, Horthy Miklós Egyetem

Dr. Banner János prof.:

A SZEI és az egyetemi ásatások

Az egyetem Régiségtudományi Intézete, 1925 óta minden augusztusban egy hónapra terjedő ásatásokat végeztet. Evi munkájának ez a legtanulmányosabb része, mert az ásatásokban résztvevő hallgatóság gyakorlatilag is maga előtt láthatja mindazt, amit a szemináriumi munkában elméletileg elsajátít. Ez a belső és külső munka s főleg annak egész esztendőre kiterjedő laboratóriumi folytatása teszi lehetővé, hogy azok, akik négy esztendő után itthagvják az egyetem padjait s hajlamaiknak megfelelően múzeumi pályára lépnek, első pillanattól kezdve otthon találják magukat, akár melyik múzeumba veti is a sors őket.

Egy időszak van csupán, amelynek emlékeit gyakorlatilag nem tanulmányozhatják: a római-kor. Rómaiak ugyanis — mint ezt mindenki tudja — soha nem laktak az Alföld területén. Akkor, amikor Dacia és Pannónia római műveltsége virágzott, a Duna—Tisza közén és a Tiszától keletre szarmata-izig népek tanváztak, sok fejtörést okozva a római császároknak. A fazigok emlékei pedig sehol sincsenek olyan tömegesen, mint éppen a mi vidékünkön.

Hogy a római-kort tanulmányozni akarók se maradjanak gyakorlati kiképzés nélkül, a Régiségtudományi Intézet már régebben megkezdte a Székesfehérvári Múzeum, újabban pedig a Nemzeti Múzeum Régiségtárának igazgatóságával abban, hogy az érdekelt hallgatóság, költségektől megkímélve vehet részt azoknak ilyenirányú munkájában. Kisebb, nagyobb tanulmányoktól eltekintve, a múlt nyáron volt alkalom arra, hogy az intézet egyik gyakornoka két hónapon keresztül résztvehetett a Nemzeti Múzeum brigetioi nagyarányú munkájában.

A többi kor emlékeiben annyira gazdag Szeged, Hódmezővásárhely és Makó környéke, hogy ezekért az emlékekért nem kell idegenbe menni. Barlangi ásatásoktól eltekintve tehát mindenféle ásatásban részt vehet az érdeklődő hallgatóság és minden technikai fogást elsajátíthat. Résztvehet pedig úgy, hogy az egyhónapi kinttartózkodása egyetlen fillérjébe se kerül. De reggel 6 órától, este 8-ig dolgoznia kell. Dolgozni, hol szellemi, hol fizikai munkát.

A professzor, a magántanár-adjunktus éppenúgy résztvesz ebben a munkában, mint a gyakornok, vagy a szeminárium tagja. Ebben a munkában van aztán az igazi kollokvium. Itt válik el, ki imeri ki magát a különböző kultúrákban, mert azok bizony nem mindig a tanult rendben sorakoznak egymásfölkött. Erdemes a kialakult vitákat végig hallgatni. Néha nem is végződnek az árokparton, hanem, feszelen beszélgetésben az asztalnál is folytatódnak. Itt ismer meg a hallgatóság azt, amire egy életen át szüksége lesz és itt ismer meg a professzor azokat, akikről várni lehet valamit, akiket nem a szórakozás keresse, hanem a komoly érdeklődés hozott a tanvára, 10—20 km távolságra a város kényelmétől és legtöbbször a Tisza üdítő hullámainál is.

1925 óta kereken 18 hónapot töltött kint az intézet leginkább Hódmezővásárhely és Makó, de Csanád és Torontál megyék községeinek a határában is. Hogy ezalatt az idő alatt csak a professzor személtve volt állandó, ha minőségében változott is, az egészen természetes. Voltak, akik azóta nagy múzeumokban dolgoznak, vagy éppen vezetői azoknak, de természetesen olyanok is vannak, akik tanári állásban értékesítik itt szer-

zett tudásukat. Hiszen nincs olyan iskola, ahol ilyenirányú ismereteknek hasznát ne venné, aki megtanulta. Többen mindakét pályáról eltűntek s valahol gazdasági pályán elhelyezkedve, ha egyébként nem, de a munkásokkal való bánásnak megtanult fogásait — elsősorban az emberi bánásmódot — értékesíthetik. Mert a munka nem napszámossal, hanem napszámokkal folyik (a hosszú idő alatt párczer munkanapon). Nemesoda, hogy egy tízéves munkástól még a fiatal gyakornok is tanulhat akár anyagismertetet is.

A hosszú idő alatt a palaeolitikumtól kezdve minden kor emlékeinek feltárásán dolgozott az intézet. Egykori tanítványa fedezte fel, de a városi múzeum számára az intézet tárta fel az első alföldi palaeolit leletet a szegedi Óthalombban. Ezzel lett bizonyossá, hogy az ember már 15.000 esztendővel ezelőtt is lakott az Alföldön.

Az intézet hódmezővásárhelyi kutatásainak eredményeként tisztázódott a Körös-kultúra időrendi helyzete és ethnológiája. Zsoldos-tanya, Kovács-tanya, kotacparti Vata-tanya, bodzaspárti Papo-tanya nagykiterjedésű telepei mutatták meg ennek a kultúrának igazi pásztor jellegét. Nagyméretű, figurális díszítésű edényei a kor művészetének legszebb alkotásai.

Ezt a kultúrát nyomon követő tiszai kultúra emlékeinek csak két telepét említiük. A kopáncsi Kiss-tanyát és a Kőkénydombot, ahol az elmúlt nyáron immar megvedszert folyt a munka. A kőkori lakóház kérdésének tisztázásán kívül megmérhetetlen leletanyag volt az eredménye ezeknek az ásatásoknak s igazán nehéz volna a legszebb emlékek kiválasztása. A dézsa nagyságú díszített gabonatarló edény, a kivágottoldalú oltárok, a háromszögű áldozóoltár, az állatfejű eszregli, vagy a kőkénydombi Venus érdemli-e meg az említést, bajos volna eldönteni.

E kultúra után, vagy talán már vele egy időben egy balkáni kultúra terjeszkedik itt, hogy a Körös és a Maros völgyein keresztül megtalálja az utat Erdély belsejébe. Ószentiván és a hódmezővásárhelyi Szakálhát jelzik az irányát. Az utóbbi helyen olyan kultúra keveredéssel, hogy ember legyen, aki srét tudja választani.

Az újabb kőkor utolsó kultúrájaként jön ide északról a péceli-kultúra. Olyan hihetetlen gazdagodásban van része ezen a területen, hogy belőle könnyű ma már kiválasztani azt a réteget, amelyet magával hozott s amelyet itt szerzett. Helvenként megelőzte ezt a tiszapolgári-kultúra s így nem csoda, ha annak formakészletéből is sokat átvett. Ennek a kérdésnek, főleg bonvolult időrendi helyzetének tisztázásához is sokat adott az intézet munkája. Bodzaspárti telepünk és kotacparti temetőnk sok kérdésre adott feleletet, de ezek értékeinek egy részét nagyon is kérdésessé tette az ószentiváni egyik telepünk.

Három rézkori temetőnk és telepünk új dolgot nem igen hozott, de a kotacparti temetőnek a tiszapolgári-kultúra temetőjéhez mért időrendi helyzetét feltétlenül tisztázta. A rézkor végén jelentkező, dunántúli hatásokat hozó, zóki-kultúra első hiteles ásatásból származó lelete az intézet ásatásai során Makón került elő. Azóta már több leletet ismerünk a környékről, de még sok feladat vár a további kutatókra.

Az első hiteles bronzkori szegedi csontvázat Ószentivánon találta az intézet. Itt tárta fel annak a nagy-

kiterjedésű telepnek még megmaradt részét is, amely a bronzkornak mind a négy periódusában lakott volt. A városi múzeum gazdag bronzkori temetőinek anyagát, évek során át dolgozva az intézet gyakornoka tette közzé több publikációban. Ugyancsak ő foglalkozott a múzeum többi bronzkori leletével is, úgy, hogy ezeknek a közléseknek az alapján most már jól ismerjük az egész felső Torontál s velé együtt az egész Maros-vidék bronzkorát, amely természetes fejlődésével — az előző korokkal kimutatható kapcsolataival — egészen elűt az idegen hatásokat mutató hamvasztásos temetkezések mellékleteiként jelentkező, egyebek közt Pusztaszerezen is meglévő, leletanyagtól.

A hallstatti emlékek egyelőre nagyon gyéren jelentkeztek területünkön. Néhány hódmezővásárhelyi edénytől és bronzeszköztől eltekintve e kor emlékeinek kell tekinteni a hódmezővásárhelyi Nagyhatársáncot, amelynek hiteles formáját 1939-ben repülő felvételekkel állapította meg az intézet, hogy annak segítségével tisztázza keletkezésének idejét és egész szerkezetét. Ez volt az első eset, amikor a magyar honvédség a magyar régészeti kutatással együtt dolgozott, de ez volt az első eset abban a tekintetben is, hogy a munkát, önként vállalkozó diákok, a hódmezővásárhelyi ref. gimnázium nagyobb tanulói, végezték, díszes szorgalommal, a megállapított időn túl is visszamaradva a fárasztó munkára. Pedig nem szórakoztató ásatásról volt szó, hanem nagyobbbrészt egyszerű földmunkáról. Szívesen dolgoztak, mert szűkebb hazájuk múltjának egy fejezetébe világítottak be munkájukkal.

A preszkita időkbé világítottak be az intézet adjunktusának ásatásai, amelyek a hódmezővásárhelyi Kishomokon és a békéscsabai Fényesen nagyobbkiterjedésű temetőket tártak fel. Az utóbbi helyen erős La Tène-kori kapcsolatokkal. E kor kelta maradványait a hódmezővásárhelyi Katonahalombban és a szőregi Pávó-féle téglagyárban is megtalálta az intézet olyan mozgalmas időkből, amikor a nyugtított temetkezési szokás úrnás és égetéssel temetkezésbe ment át, tehát nyilvánvalóan más nép megjelenését tanúsítja.

A számtalan szarmata-jazig telep feltárása és az egész ország e korbéli anyagának összegyűjtése és helyes szétosztása eredményeként van folyamatban a szarmatakor emlékeinek kiadása. A három kötetre tervezett munka első kötete már megjelent, a második most van nyomdában, a harmadikon pedig most dolgozik az intézet adjunktus-magántanára. E munka ismerete nélkül hiányos volna az Archaeologia Hungarica sorozata, de hiányos volna az a kép is, amit bárki megrajzolni igyekezne erről a nagyon mozgalmas időről.

A hun-kor anyaga csak egy-egy eszerép formájában jelentkezik az intézet által feltárt anyagban. Germán emlékek már nagyobb számban vannak. Egyik volt hallgató dolgozta fel a kiszombori temető e korba tartozó anyagát, a szegedi múzeum gyűjteményéből. Az intézet egy nagyobb temetőt tárt fel Gorzsán és két kisebbet a hódmezővásárhelyi Solt-Paléban.

Avar emlékeket ugyancsak ezen a részen talált az intézet, de nagyobb temető néhány sírját tárta fel Gorzsán és a Cinkusi határrészen. Egy kisebb Szeged-környéki avar temető feldolgozását és az egyik legnagyobb

Szentes-környéki temető értékelését, már hallgató korában megkezdte az intézet gyakornoka.

A honfoglaló magyarok sírjai csak kivételesen jelentkeztek az ásató munka során. Kettő még is figyelmet érdemel. Az ószentiváni és a bánkúti. Ezeket az intézet egyik volt adjunktusa dolgozta fel néhány kora Árpád-kori temető anyagával együtt, míg az intézet gyakornoknője mindazokat az e korbéli leleteket feldolgozta, amelyek a szentesi múzeum igazgatója egy élet kitartó munkájával tárt fel. Ez a publikáció foglalja magában a legtöbb e korbéli hiteles anyagot s megbecsülhetetlen forrása a kor emlékeinek.

Csanádmegye területén három középkori templom és temető helyén ásatott az intézet volt adjunktusa. Kopáncs, Kaszaper és Mezőkovácsháza templom alapjainak feltárása s a sírok korának megállapítása értékes történelmi adatokat gazdagította és helyesbítette a rosszul magyarázott forrásokat.

Ha még azt megemlítjük, hogy az intézet őrzi a tatárjárás ezidőszerűt legszebb hiteles emlékét, a bánkúti női lovassírt, a belőle előkerült kínai tükrörel együtt, nagy vonásokban el is mondtam mindazt, amivel hozzájárulhatok ennek az intézetnek és a benne folyó munkának megismeretéséhez. Nagy vonások ezek csupán, amely újszólván csak az irányt mutatja. A kisebb ásatások és a részlet munkákról nincs itt szó.

Hogy ennyit publikálhatott az intézet, azt egyrészt annak a folyóiratnak köszönheti, amely a kolozsvári tradíciókat követve, 1925 óta minden évben megjelenve, ebben az évben már XVIII. kötetében kerül a nyilvánosság elé, másrészt annak, hogy a Nemzeti Múzeum két folyóirata és a Régészeti Társulatnak az Akadémiaival közös folyóirata éppenúgy szívesen veszi az intézet minden egyes tagjának dolgozatát, mint a vidéken megjelenő kisebb folyóiratok, amelyekben már eddig is sok közleményt látott napvilágot.

Ez a munka tehát meg van alapozva. Ezen a téren mindenki jól tudja a maga kötelességét. A munkában való részvételre mindenkit szívesen látunk, aki komolyan dolgozni akar.

Nem azt akarjuk mi, hogy mindenki régész legyen. Isten őrizzen! De a segítség — nemzeti ügyről van szó — nagyon is felfér.

A SZEI vezetőségétől származik az az intézet által nagy örömmel fogadott elgondolás, hogy az ifjúsági munkatábor, ebben a minőségében kapcsolódjék be a jövő évi munkába. A munka nem lesz könnyű, de hát az igazi munka nem is lehet könnyű. Messze lesz a várostól, ha száraz nyár lesz, a víztől is, mert a hódmezővásárhelyi Fehértó ki szokott száradni, ha a kedve úgy tartja.

Az jöjjön, akinek kedve van a magyar föld egykori lakóival négy héten át bajlódni, akinek kedve van ahhoz, hogy szkiták és szarmata-jazigok és végül, de nem utolsó sorban a középkori magyarság emlékeivel foglalkozzék s azoknak tudományos feltárását elő akarja segíteni.

Ez a munka méltóképpen illeszkedik be a SZEI komoly és gazdag munkaprogramjába.

SZINYEI MERSE JENŐ:

... Bejelentem, t. Ház, hogy az egyetemi és főiskolai hallgatók diákegyesületeinek szervezeti reformja a közeljövőben megvalósul. Hogy azután a korhatárt hogyan fogom megállapítani, arról most még nem kívánok nyilatkozni, de mindenesetre minden idevágó és alaposan megokolt észrevételt és felszólalást hajlandó vagyok alapos megfontolás tárgyává tenni.